

zoekers verplichte lectuur.⁵ Alle door ons geraadpleegde auteurs grijpen dan ook naar het werk van Cohen Stuart terug. Dit wordt mede ingegeven door het feit dat van de Evangelische Alliantie, althans ten onzent, geen archiefmateriaal voorhanden is.⁶ Met dit al blijven er nog grote leemtes in onze kennis bestaan.

Ontstaan en eerste ontwikkelingen

L.W. Bakhuizen van den Brink schrijft het ontstaan van de Evangelische Alliantie toe aan de 'doorwerking van het Réveil'.⁷ Hij noemt in dit verband de namen van de Geneefse hoogleraren L. Gaussen en J.H. Merle d'Aubigné die omstreeks 1827 een eerste plan tot een evangelisch verbond in de geest van de latere Alliantie lanceerden. Ook in Duitsland, Amerika en Frankrijk werden dergelijke pogingen aangewend. Doch de eigenlijke geboortegrond van de Alliantie als levende corporatie zou Groot-Brittannië zijn. 'Dáár in het vaderland van kerkgenootschappelijke verdeeldheid, van overdreven gehechtheid aan gewoonte en vorm, was verbroedering 't bezwaarlijkst, maar 't meest noodig ook'.⁸

Aan de wieg van de Evangelische Alliantie stond Thomas Chalmers, de krachtigste theoloog die Schotland sinds de Reformatie heeft bezeten. J. de Bruijn wijst er in zijn dissertatie op, dat Chalmers bij de oprichting niet zo op de voorgrond is getreden als gewoonlijk wordt aangenomen.⁹ Weliswaar heeft Chalmers ook in dezen een belangrijke rol gespeeld, maar meer als stuwende kracht op de achtergrond.¹⁰ Het éigenlijke

5. Na genoemd *Verslag* verscheen van de hand van Cohen Stuart in 1874 een *Gedenkboek* van de zesde vergadering der Alliantie in 1873 te New York, gevolgd door *Zes maanden in Amerika* (Rotterdam, 1875), eveneens een fraai uitgevoerd en rijk geïllustreerd boekwerk, waarin Cohen Stuart zijn indrukken van de nieuwe wereld weergeeft. Zie E.H. Cossee, 'Martinus Cohen Stuart (1824-1878), een Remonstrant in het Réveil'. In: J. van den Berg e.a. (red.), *Aspecten van het Réveil*, Kampen, 1980, 74-88.

6. Navraag bij het Centraal Register van Particuliere Archieven te 's-Gravenhage en het bureau der Evangelische Alliantie te Driebergen bracht geen archiefmateriaal aan het licht.

7. L.W. Bakhuizen van den Brink, *De Evangelische Alliantie*, (Kerk en Secte, serie IV, 2), Baarn, 1910, 7. Vgl. J. de Bruijn, *Thomas Chalmers en zijn kerkelijk streven*, Nijkerk, 1954, 224v.

8. Cohen Stuart, a.w., 111.

9. Zo L.W. Bakhuizen van den Brink, a.w., 7; J.N. Bakhuizen van den Brink en W.F. Dankbaar, a.w., 140.

10. De Bruijn, a.w., 225. Het ontstaan van de Evangelical Alliance werd mede ingegeven door verzet tegen het erastianisme. Chalmers en de zijnen hadden zich in 1843 als 'Free Church of Scotland' van de 'Established Church', de staatskerk van Schotland, afgescheiden, omdat zij zich niet langer met het daarin heersende patronaatsrecht